

۱۳۸۷ پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

سرشناسه:	لک‌زایی، رضا، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور:	مبانی علوم انسانی از منظر قرآن کریم / رضا لک‌زایی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۷.
مرجع تولید:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ
مشخصات ظاهری:	۳۹۲ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۳۶۵-۵
وضعیت فهرست نویسی:	فیبیا
یادداشت:	کتابنامه
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۸ (فیبیا).
موضوع:	قرآن و علوم انسانی
موضوع:	Qur'an and humanities*
موضوع:	علوم انسانی: Humanities
موضوع:	علوم اسلامی: Islamic science*
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی ﷺ العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	AlmustafaInternationalUniversityAlmustafaInternationalTranslation and Publication center
رده بندی کنگره:	BP۶۵/۳/ل۸م۲۱۳۹۷
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۱۵
شماره کتابشناسی ملی:	۵۰۶۸۰۵۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

مبانی علوم انسانی از منظر قرآن کریم

مؤلف: رضا لک‌زایی

چاپ دوم: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۰ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نازجستان ● قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰ نسخه

مراکز پخش

- ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸
- تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ ● دوزنگان: داخلی ۰۱۰۵ ۳۷۸۳۹۳۰۹۱۰۵ +۹۸ ۲۵
- ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

 <http://buy-pub.miu.ac.ir>

 @pub_almostafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکنندی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: علی عبادی فرد
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی
- صفحه‌آرا: سید محسن عمادی مجد

مبانی علوم انسانی از منظر قرآن کریم

رضا لک زایی

پژوهشگاه بین‌المللی
المصطفی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می باشد. «جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی علیه السلام «مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره مند سازند.

مرکز بین المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

پیش‌گفتار

آثار و مباحثی که درباره تحول علوم انسانی در کشور منتشر شده است، با تمام اختلافاتی که با یکدیگر دارند، از یک حقیقت واحد خبر می‌دهند؛ که علوم انسانی رایج، نیازمند بازنگری است. در این میان، جایگاه قرآن در علوم انسانی، مغفول مانده است. این غفلت در دو جا نمود داشته: یکی، عدم سنجش و نقد تفکر دیگران بر اساس منطق قرآنی و دوم، باور نکردن مفاهیم قرآنی و اعتراف به آنچه خدای متعال در قرآن کریم وعده داده است. این، آسیب‌شناسی مهم علوم انسانی ماست.

به نظر می‌رسد بتوان از چند منظر، ضرورت تحول علوم انسانی را با استفاده از معارف قرآن تبیین کرد. یکی از آن ابعاد، این است که علوم انسانی موجود، به دلایل متعدد، پاسخ‌گوی نیاز کشور ما و دیگر کشورهای مسلمان نیست. افزون بر این، با چالش‌های دیگری هم روبه‌روست که باید به آنها نیز پرداخت.

علوم انسانی را می‌توان در دو پارادایم کلان طبقه‌بندی کرد؛ چنان‌که در این پژوهش نیز این طبقه‌بندی انجام گرفته است: ۱. علوم انسانی متعالی؛ ۲. علوم انسانی متدانی یا متعارف. علوم انسانی موجود، که ما از آن به علوم انسانی متدانی یا متعارف تعبیر می‌کنیم، با چالش‌هایی مهم و

جدی روبه‌روست؛ مثلاً معرفت‌شناسی جامعی ندارد؛ یا در حوزه انسان‌شناسی، مرگ و خطراتی را که پس از مرگ ما را تهدید می‌کند یا ممکن است تهدید کند، به‌راحتی نادیده می‌گیرد؛ یا در عرصه ارزش‌شناختی، فقط ارزش‌های مادی را برجسته می‌کند و از ارائه گستره انعکاس عمل انسان نیز ناتوان است؛ یا چالش‌هایی جدی هم در عرصه غایت‌شناختی وجود دارد که از غایت‌پنداشتن سلطه، ثروت و لذت، ناشی شده است. این چالش‌ها ناظر به مبانی علوم انسانی است و در این پژوهش، براساس چهارچوب نظری برگرفته از حدیث نبوی ﷺ و بر اساس تحلیل امام خمینی رحمته الله از این حدیث شریف، و از منظر قرآن کریم بررسی شده است.

قرآن، نور است و نور هرچه بالاتر باشد، بیشتر به بشریت نفع می‌رساند. از این رو، شناسایی و رفع این چالش‌ها، با نور قرآن ممکن است و این امر، روشن شدن چراغ قرآن بالای سر علوم انسانی را در پی دارد، نه آن‌که قرآن به بالانشینی نیازی داشته باشد.

مسئولیت انجام این پژوهش، بر عهده فاضل ارجمند جناب آقای رضا لک‌زایی بوده است. ضمن تشکر از ایشان، از دیگر عزیزانی که در پژوهشکده علوم انسانی، به‌ویژه از جناب حجت‌الاسلام آقای دکتر یوسف‌زاده که ارزیابی این پژوهش را بر عهده داشتند، تقدیر و تشکر می‌نمایم.

پژوهشکده علوم انسانی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صلی الله علیه و آله

فهرست

مقدمه	۱۳
۱. کلیات	۲۵
مفاهیم	۲۵
۱. مبانی	۲۵
۲. منابع	۲۶
۳. علوم انسانی	۲۶
الف) علوم انسانی، مشترک لفظی یا معنوی	۲۶
ب) طبقه‌بندی تعاریف علوم انسانی	۳۳
یکم: بر اساس تولیدکنندگان علوم انسانی	۳۳
دوم: بر اساس محتوای علوم انسانی	۳۷
سوم: بر اساس غایت علوم انسانی	۳۹
چهارم: بر اساس جنس و فصل علوم انسانی	۴۱
پنجم: بر اساس موضوع علوم انسانی	۴۲
ششم: بر اساس تمثیل	۴۳
هفتم: دیدگاه نگارنده	۴۴
ج) رابطه علوم انسانی با دیگر علوم	۴۶
د) راهکار تولید علوم انسانی	۵۹
یکم: نقد علوم انسانی متدانی	۵۹
دوم: تولید علوم انسانی متعالی	۶۲

- ه) تأثیر فلسفه در علوم انسانی ۷۱
- یکم: تأثیر پیشینی ۷۱
- دوم: تأثیر پسینی ۷۱
۴. متعالی و متدانی ۸۱
- ارتباط علوم انسانی با مبانی و منابع ۸۷
- چهارچوب نظری؛ طبقه بندی علوم ۹۳
۱. نگاه نظام مند به علوم ۹۴
۲. جایگاه شهود ۹۶
۳. جایگاه دیگر علوم ۹۸
۴. علوم مضر و غیرنافع ۱۰۰
۵. تأثیر طبقه بندی علوم در علوم انسانی ۱۰۱
- روش شناسی تولید علوم انسانی ۱۰۷
۱. مبانی مواجهه با قرآن ۱۰۸
- الف) مبانی متدانی ۱۰۸
- ب) مبانی متعارف ۱۱۰
- ج) مبانی متعالی ۱۱۱
۲. ارکان روش مواجهه با قرآن ۱۱۶
- الف) باور به عظمت قرآن کریم ۱۱۶
- ب) تفکر، فهم و استفاده از قرآن بر اساس نگاه راهبردی ۱۱۹
- ج) آسیب شناسی استفاده از قرآن کریم ۱۲۰
- یکم: پیروی از هوای نفس ۱۲۱
- دوم: خودبسندگی علمی ۱۲۲
- سوم: پیش فرض های نادرست ۱۲۳
- چهارم: انحصار فهم ۱۲۴
- پنجم: گناه ۱۲۴
- ششم: تطبیق ۱۲۵

جمع‌بندی	۱۳۰
۲. مبانی انسان‌شناختی علوم انسانی	۱۳۱
مقدمه	۱۳۱
مبانی بینشی انسان‌شناختی علوم انسانی	۱۳۲
۱. مبدأ علوم انسانی	۱۳۲
الف) مفهوم موحد	۱۳۳
ب) مفهوم مشرک	۱۳۵
ج) نحوه تعامل با مشرک در علوم انسانی متعالی	۱۳۸
د) خالقیت و ربوبیت	۱۴۴
۲. مسیر علوم انسانی	۱۵۱
۳. غایت علوم انسانی	۱۵۶
الف) عاقبت به جای آینده	۱۵۷
ب) معرفت مسئولانه	۱۵۹
مبانی انگیزشی انسان‌شناختی علوم انسانی	۱۶۰
مبانی آفرینشی انسان‌شناختی علوم انسانی	۱۷۳
جمع‌بندی	۱۸۳
۳. مبانی معرفت‌شناختی علوم انسانی	۱۸۵
مقدمه	۱۸۵
مکاتب معرفت‌شناختی علوم انسانی متدانی	۱۹۶
۱. علوم انسانی شک‌گرا	۱۹۶
۲. علوم انسانی مادی‌گرا	۱۹۸
۳. علوم انسانی ملحدان مدعی دیانت	۲۰۱
۴. بررسی مبانی معرفت‌شناختی علوم انسانی متدانی	۲۰۳
راه‌های شناخت در علوم انسانی	۲۰۶
۱. حس	۲۰۹
۲. عقل	۲۱۳

۲۲۲.....	۳. وحی.....
۲۲۵.....	۴. رابطه راه‌های شناخت با یکدیگر.....
۲۲۶.....	منابع شناخت در علوم انسانی.....
۲۲۷.....	عوامل و موانع شناخت در علوم انسانی.....
۲۳۰.....	مراتب شناخت در علوم انسانی.....
۲۳۶.....	جمع‌بندی.....
۲۳۸.....	۴. مبانی ارزش‌شناختی علوم انسانی.....
۲۳۸.....	مقدمه.....
۲۴۴.....	ارزش باورها در علوم انسانی.....
۲۴۴.....	ارزش توحید.....
۲۵۵.....	ارزش‌گرایی‌ها در علوم انسانی.....
۲۵۶.....	۱. اعتماد در علوم انسانی متعالی.....
۲۵۷.....	۲. اعتماد در علوم انسانی متدانی.....
۲۵۹.....	۳. منشأ اعتماد.....
۲۶۸.....	۴. نمونه‌ها و مصادیق.....
۲۷۳.....	۵. رابطه پلکانی وعده‌های الهی.....
۲۷۵.....	۶. رابطه اعتماد و عمل.....
۲۷۶.....	ارزش اعمال در علوم انسانی.....
۲۷۹.....	۱. تأثیرات شخصی.....
۳۰۲.....	۲. تأثیرات خانوادگی.....
۳۰۲.....	الف) دنیوی.....
۳۰۸.....	ب) اخروی.....
۳۱۱.....	۳. تأثیرات اجتماعی.....
۳۱۱.....	الف) در سرنوشت تاریخ و تمدن.....
۳۱۵.....	ب) در سرنوشت نیکان.....
۳۱۶.....	۴. تأثیرات زیست‌محیطی.....

الف) ارتباط اعمال حسنه و حوادث خوب	۳۱۷
ب) ارتباط اعمال سيئه و حوادث بد	۳۲۵
جمع‌بندی	۳۳۳
۵. مبانی غایت‌شناختی علوم انسانی	۳۳۶
مقدمه	۳۳۶
غایات علوم انسانی متدانی	۳۴۳
۱. منفعت	۳۴۳
۲. سلطه	۳۵۱
۳. تزویر	۳۵۴
۴. منفعت و سلطه	۳۶۱
۵. منفعت و تزویر	۳۶۱
۶. سلطه و تزویر	۳۶۱
۷. منفعت، سلطه و تزویر	۳۶۲
غایت علوم انسانی متعالی	۳۶۲
قرب به خدا	۳۶۲
مرتبه اول: دنیای علوم انسانی متعالی، به مثابه مسجد	۳۶۴
مرتبه دوم: انسان علوم انسانی متعالی، به مثابه مسجد	۳۶۷
مرتبه سوم: انسان علوم انسانی متعالی، به مثابه سازنده مسجد	۳۶۹
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۳۷۶
کتابنامه	۳۸۲

